

جرایم خلاف شأن پزشکی

فاطمه بیرانوند

کارشناس ارشد حقوق خانواده دانشگاه ارومیه

f.beiranvand.1370@gmail.com

چکیده

با توجه به اهمیت بسیار بالای حفظ سلامتی و بهبودی جامعه، حرفه پزشکی به‌عنوان یکی از حرفه‌های بسیار مهم و حساس محسوب می‌شود. جرائم خلاف شأن پزشکی یکی از مسائل حساس و مهم در حوزه سلامت و پزشکی است. این جرائم شامل هرگونه رفتار غیرقانونی و نقض اصول اخلاقی توسط پزشکان در دوران تحصیل و حرفه‌ای خود هست. این جرائم می‌توانند به شکل مستقیم و غیرمستقیم بر سلامت و زندگی بیماران تأثیر بگذارد و باعث آسیب و صدمات جدی بر آنان شود. در این مقاله به بررسی انواع جرائم خلاف شأن پزشکی خواهیم پرداخت. جرائم خلاف شأن پزشکی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مسائل حقوقی در حوزه پزشکی باعث شده تا بسیاری از کشورها قوانین و مقررات سخت‌گیرانه‌ای در این زمینه تدوین کنند. جرائم خلاف شأن پزشکی با توجه به اهمیت بسیار بالای حفظ سلامت و بهبودی جامعه، حرفه پزشکی یکی از مشاغل مهم و حساس‌اند. پزشکان به‌عنوان نمایندگان اصلی حرفه پزشکی مسئولیت بالایی در قبال سلامت و درمان بیماران دارند. با این حال، متأسفانه در برخی موارد پزشکان با رفتار خلاف شأن خود آن‌ها را به خطر می‌اندازند. جرائم خلاف شأن پزشکی شامل هدف این مقاله آگاه‌سازی عمومی و پاسخ به سؤالات زیر است. جرائم خلاف شأن پزشکی چگونه تعریف می‌شوند؟ عناصر جرم چیست و جرم برای کامل شدن به چه عواملی نیاز دارد؟ این پژوهش به روش کتابخانه‌ای و با استفاده از کتب و منابع مرتبط تهیه شده است تا عناصر تشکیل دهنده ی جرائم خلاف شأن پزشکی را به درستی تبیین شوند. این جرائم می‌تواند به شکل مستقیم و غیرمستقیم بر سلامت و زندگی بیماران تأثیر بگذارد.

کلیدواژه: جرائم پزشکی، شأن، تخلف، مسئولیت پزشک.

مقدمه

پزشکان همواره از موقعیت اجتماعی بسیار بالایی برخوردار بودند هر چیزی که باعث مخدوش شدن این رابطه دوجانبه شود و باعث کاهش استحکام آن گردد پسندیده نیست. قانون گذار برای پیشگیری از بروز چنین وضعیتی قوانین را وضع کرده است که به موجب آن هرگونه اقدام مغایر با شئون پزشکی تخلفات انتظامی و در برخی موارد جرم محسوب می شود. پزشک ممکن است در راستای انجام وظایف حرفه ای خود مرتکب فعل یا ترک فعلی شود که مغایر با شئون پزشکی و ناقض حقوق افراد یا محل نظم اجتماعی است، قانون گذار این اعمال را جرم در نظر گرفته و آن ها را مستوجب کیفر دانسته است. هر فعل یا ترک فعل از سوی پزشک چه به صورت سهوی چه به صورت عمدی که آسیب های جانی و مالی به بیمار وارد می کند جرائم پزشکی گفته می شود. بررسی این موضوع ابزار مهمی به طور گسترده در برنامه های پزشکی هست. به طور کلی بین جرائم پزشکی و تخلفات پزشکی تفاوت وجود دارد. تخلفات پزشکی مواردی مانند سهل انگاری در انجام وظیفه هستند که رفتار پزشک مغایر و برخلاف قوانین و مقررات وضع شده ی صنفی است، اما جرائم پزشکی مواردی هستند که در قانون مجازات اسلامی قانون گذار رفتار را مجرمانه در نظر گرفته و برای آن مجازات در نظر گرفته است و شخص مرتکب پزشک یا جزء گروه پزشکی است.

از طرف دیگر، رسیدگی به تخلفات پزشکی در صلاحیت دادسرای انتظامی پزشکی است؛ اما رسیدگی به جرائم در حیطه صلاحیت محاکم عمومی دادگستری است. هم چنین رسیدگی به تخلفات پزشکی توسط هیئت های بدوی انتظامی، مانع رسیدگی محاکم قضایی نمی شود، زیرا ممکن است پزشک مرتکب عملی شود که واجد وصف مجرمانه باشد و از آنجایی که چنین امری تخلف نیز محسوب می شود و بالطبع هر جرمی تخلف نیز در نظر گرفته می شود، محاکم دادگستری و هیئت های بدوی انتظامی هر کدام می توانند جداگانه به موضوع رسیدگی کنند. باین حال، در اکثر موارد می توان هم به سازمان نظام پزشکی و هم به محاکم دادگستری به شکل هم زمان مراجعه کرد و هیچ مانعی برای صلاحیت دیگری محسوب نمی شود. تشخیص مصادیق تخلفات پزشکی، در صلاحیت سازمان نظام پزشکی است و توسط حیات بدوی و عالی انتظامی با توجه به عرف پزشکی انجام می شود. این مقاله به بررسی مشخصات و عناصر تشکیل دهنده جرم خلاف شأن پزشکی می پردازد هدف این است که با استفاده از منابع متعدد عناصر تشکیل دهنده جرائم خلاف شان پزشکی بررسی شود. باید عناصر متشکله جرم مجتمع وجود داشته باشد. چنانچه ارتکاب جرم پزشکی توسط پزشک به اثبات برسد، حسب مورد مجازاتی از قبیل پرداخت دیه و حبس، در حق پزشک اعمال می شود.

جرم صدور گواهی پزشکی خلاف واقع

صدور گواهی پزشکی یکی از وظایف پزشکان است یکی از مهم‌ترین و شایع‌ترین دلایلی که ممکن است پزشکان مبادرت به صدور گواهی نمایند، صدور گواهی جهت معافیت از خدمت در ادارات دولتی یا نظام‌وظیفه یا حضور در محاکم و مراجع قضایی است نظر به اهمیت صدور گواهی پزشکی قانون‌گذار جهت پیشگیری از ایراد خسارت به دولت اشخاص حقیقی و حقوقی اخلال در نظم عمومی جامعه و صیانت از قداست کار پزشکی برای صدور گواهی خلاف واقع ضمانت اجرای کیفری در نظر گرفته و مرتکب را قابل تعقیب کیفری و محاکمه و مجازات می‌داند.

مسئولیت ناشی از صدور گواهی خلاف واقع پزشکی

یکی از جرائمی که توسط پزشکان قابل ارتکاب است و از نظر قانون‌گذار قابلیت تعقیب و مجازات دارد، صدور تصدیق‌نامه خلاف واقع پزشکی است که در ماده ۵۳۹ قانون مجازات اسلامی از نظر قانون‌گذار تصریح شده است چنانچه این جرم توسط غیرپزشک ارتکاب یابد به استناد مواد دیگری از قانون مجازات اسلامی قابل تعقیب و مجازات است. نظر به اینکه صدور گواهی خلاف واقع پزشکی ممکن است موجب خسارت به دولت و اشخاص حقیقی و حقوقی یا اخلال در نظم عمومی جامعه شود قانون‌گذار آن را جرم در نظر گرفته است. هرچند صدور گواهی خلاف واقع اعم از این‌که توسط پزشک باشد (موضوع ماده ۵۳۹ قانون مجازات اسلامی) یا توسط افراد دیگر (موضوع ماده ۵۴۰ قانون مجازات اسلامی) تحت عنوان جعل و تزویر موضوع فصل ۵ قانون مجازات اسلامی آورده شده لیکن عدم اشاره به واژه جعل در این ماده توسط قانون‌گذار آگاهانه بوده است نمی‌توان گفت که منظور از منظور قانون‌گذار جعل بوده است ۹ بزه دیگر. به عبارت دیگر قانون‌گذار به این نکته توجه داشته است که چنین موردی در نظر گرفته نمی‌شود. (میر محمدصادقی، ۱۳۸۰: ۲۸۱) صدور تصدیق‌نامه خلاف واقع پزشکی از جرائم خلاف شئون شغلی و حرفه‌ای پزشکی است که در ماده ۵۳۹ قانون مجازات اسلامی مورد تصریح قانون‌گذار قرار گرفته است. ماده مزبور مقرر می‌دارد هرگاه طبیب تصدیق‌نامه برخلاف واقع درباره شخصی برای معافیت از خدمت در ادارات رسمی یا نظام‌وظیفه یا برای تقدیم به مرجع قضایی بدهد و از ۶ ماه تا ۲ سال یا به ۳ تا دوازده میلیون ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد و هرگاه تصدیق‌نامه مزبور به واسطه اخذ مال یا وجهی انجام گرفته علاوه بر استرداد و ضبط آن به‌عنوان جریمه به مجازات مقرر برای رشوه گیرنده محکوم می‌گردد. عنصر قانونی جرم صدور گواهی خلاف واقع ماده قانونی فوق‌الذکر است

عناصر تشکیل‌دهنده جرم صدور گواهی پزشکی خلاف واقع

خصوصیات مرتکب

یکی از شرایط تحقق جرم موضوع ماده ۵۳۹ قانون مجازات اسلامی این است که مرتکب حتماً باید پزشک باشد و سایر اشخاص غیرپزشک مشمول ماده قرار نمی‌گیرند، تصدیق‌نامه خلاف واقع صادرشده توسط سایر افراد و همچنین جعل گواهی پزشکی نیز از طرف قانون‌گذار جرم تلقی شده‌اند و برای آن‌ها مجازات در نظر گرفته شده است. یکی از تفاوت‌های اصلی این ماده با مواد ۵۳۸ و ماده ۵۴۰ قانون مذکور خصوصیت مرتکب است که الزاماً باید پزشک باشد تا مشمول ماده ۵۳۹ قانون مزبور قرار گیرد به عبارت دیگر این جرم فقط از طرف پزشک محقق می‌شود و واژه طبیب به کاربرده شده در متن ماده اعم است از پزشکان متخصص و پزشک عمومی.

طیب یا پزشک به کسی اطلاق می‌شود که پس از طی آموزش‌های لازم در رشته پزشکی و گذراندن دوره‌های عملی موفق به اخذ مدرک و گواهینامه پایان تحصیلات دکترای پزشکی شده باشد. قانون‌گذار تعریفی از واژه طبیب یا پزشک ارائه نکرده اما در بیان مصادیق امور پزشکی ماده ۱۵ قانون تشکیل وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی مقرر می‌دارد منظور از کلمه پزشکی در این قانون کلیه رشته‌های پزشکی از قبیل پزشکی، دندانپزشکی، داروسازی، علوم بهداشتی، پرستاری، مامایی، تغذیه، توان‌بخشی، بهداشت دهان و دندان، کاردانی بهداشت خانواده، کاردانی مبارزه با بیماری‌ها و پیراپزشکی (علوم آزمایشگاهی تشخیص طبی، فناوری رادیولوژی، ادیومتری، اپتومتری) هست. (عباسی، ۱۳۸۱: ۵) نظر به اینکه قوانین جزایی باید تفسیر مضیق شوند واژه طبیب به کاربرده شده در ماده ۵۳۹ قانون مجازات اسلامی حصری است نه تمثیلی و موضوع تصدیق‌نامه‌های صادره نیز باید برای معافیت در ادارات رسمی یا نظام‌وظیفه یا برای تقدیم به مراجع قضایی باشد و معمولاً صدور این‌گونه تصدیق‌نامه از سوی سایر صاحبان و حرف پزشکی مانند داروسازی متخصص علوم آزمایشگاهی و پرستاری و غیراز آن معتذر است بنابراین به نظر می‌رسد سایر رشته‌های پزشکی موضوع ماده ۱۵ قانون تشکیل وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی از شمول ماده ۵۳۹ خارج و حتی برخی رشته‌ها مانند دندانپزشکی احتمال صدور این‌گونه تصدیق‌نامه‌ها را دارند نیز نمی‌توانند مشمول این ماده قرار بگیرند زیرا در حرف پزشکی واژه‌ی طبیب به آن‌ها اطلاق نمی‌شود.

غیرواقعی بودن گواهی صادره

رکن مادی جرم غیرواقعی بودن گواهی صادره است در حقیقت انجام فعل مثبت مادی است، یعنی درواقع طبیب با دادن تصدیق‌نامه خلاف واقع عملی را انجام می‌دهد که بدون وجود آن جرم مزبور محقق نمی‌شود. تصدیق‌نامه در عرف حقوقی و متون قانونی به گواهی مکتوب اطلاق می‌شود که توسط پزشک نوشته شده باشد. در تعریف تصدیق‌نامه آمده است که در اصطلاح تصدیق است و به جای آن شهادت‌نامه و دیپلم نیز به کار می‌رود. به این ترتیب لازمه تحقق عنصر مادی جرم این است که گواهی پزشکی و تصدیق‌نامه صادره از طرف پزشک کتبی باشد. مثال رایج و شایع آن گواهی پزشکی صادره از طرف پزشک در مدت طول درمان است که معمولاً پزشکان را در یک نسخه می‌نویسد و مهر و امضاء می‌کند.

سوءنیت مجرمانه

سوءنیت یا قصد مجرمانه یکی از عناصر تشکیل‌دهنده جرم صدور گواهی خلاف واقع است در اینجا منظور از قصد مجرمانه مرتکب، این است که در انجام عمل خلاف قانون عمد داشته باشد این نکته را از عبارت برخلاف واقع مذکور در ماده ۵۳۹ قانون مجازات اسلامی می‌توان استنباط کرد. مسلماً منظور مقنن از خلاف واقع بودن گواهی در متن ماده قانونی علم و اطلاع پزشک از اقدام خود و عمد در صدور گواهی خلاف واقع است.

و به این معنا نیست که اگر پزشک بر اثر اشتباه در تشخیص نوع بیماری یا طول درمان مبادرت به صدور گواهی پزشکی نموده باشد عمل وی منطبق بر ماده ۵۳۹ باشد بلکه برای تحقق این جرم اشتباه در تشخیص کافی نبوده و سوءنیت مرتکب باید احراز شود.

تحقق جرم صدور گواهی خلاف واقع منوط به تحقق اهداف موردنظر صاحب گواهی نیست. به محض تحریر و مهر و امضای گواهی خلاف واقع توسط پزشک و تسلیم آن به شخص موردنظر، در صورت محقق شدن سایر شرایط جرم مزبور محقق شده و ضروری نیست که مرجع قضایی تصدیق‌نامه را پذیرفته و اداره دولتی و نظام‌وظیفه فرد را از خدمت معاف کرده باشند. به عبارت دیگر این جرم از جمله جرائم مفید به نتیجه نیست تا تحقق آن منوط به حصول کامل نتیجه موردنظر متقاضی باشد

جهت صدور گواهی

قانون‌گذار در ماده ۵۳۹ تصریح نموده در صورتی که تصدیق‌نامه خلاف واقع به منظور ارائه به ادارات رسمی، نظام‌وظیفه، تقدیم مرجع قضایی برای معافیت از خدمت صادر شده باشد مشمول مجازات مقرر در ماده مزبور هست به عبارت دیگر وقتی پزشک با شرایط فوق مبادرت به صدور تصدیق‌نامه خلاف واقع می‌نماید جرم محقق شده و پزشک به مجازات مقرر قانونی محکوم می‌شود. وقوع نتیجه مدنظر نیست و اعمال مجازات منوط به استفاده طرف از گواهی صادره نیست ماده مذکور مقرر می‌دارد هرگاه طبیب تصدیق‌نامه برخلاف واقع درباره شخصی برای معافیت از خدمت در ادارات رسمی نظام‌وظیفه یا برای تقدیم به مراجع قضایی بدهد بعد از ۶ ماه تا ۲ سال یا به ۳ تا دوازده میلیون ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد و هرگاه تصدیق‌نامه مزبور به واسطه اخذ مال یا وجهی انجام گرفته علاوه بر استرداد و ضبط آن به عنوان جریمه به مجازات مقرر برای رشوه گیرنده نیز محکوم می‌شود. همان‌گونه که ملاحظه می‌گردد قانون‌گذار در این ماده جهت صدور گواهی خلاف واقع را معاف شدن دیگری از خدمت در ادارات رسمی و نظام‌وظیفه برای تقدیم به مراجع قضایی اعلام کرده است از مفهوم مخالف ماده مزبور چنین مستفاد می‌گردد که چنانچه پزشک تصدیق‌نامه خلاف واقع را به منظور ارائه به یک شرکت خصوصی صادر نماید از شمول ماده خارج می‌شود چراکه منظور از ادارات رسمی همان ادارات دولتی است که متصدی انجام اعمال رسمی هستند یعنی وزارتخانه‌ها سازمان‌ها و اداراتی که زیر نظر دولت هستند و با بودجه رسمی دولت اداره می‌شود از نظر حقوقی عمل رسمی به عملی گفته می‌شود که

منصوب به دولت باشد نظام وظیفه که ادارات رسمی وابسته به نیروی انتظامی است که زیر نظر وزارت کشور انجام وظیفه می کند و عهده دار رسیدگی به امور نظام وظیفه و خدمت سربازی است مراجع قضایی مصرح در ماده ۵۳۹ مراجعی هستند که زیر نظر رئیس قوه قضاییه و بر اساس اختیارات قانونی خود به انجام وظیفه می پردازند. (عباسی، ۱۳۸۲: ۲۲۴) بر اساس ماده ۶۴۸ قانون تعزیرات کتاب پنج قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ اطباء و جراحان و ماماها و داروفروشان و کلیه کسانی که به مناسبت شغل و حرفه ای خود محرم اسرار می شوند در غیر از موارد قانونی از سوی مردم را افشا کنند به ۴۵ روز تا ۶ ماه حبس یا به بیست میلیون تا شصت میلیون ریال جزای نقدی محکوم می شوند.

جرم افشای اسرار پزشکی

هنگامی که بیمار به دلیل بیماری یا اختلال در جسم و روان خود به پزشک مراجعه می کنند پزشک باید ضمن بررسی و معالجه با توجه به اندوخته های علمی و تجربی خود درمان مناسبی برای درد او پیدا کند در این حین ممکن است پزشک از اموری اطلاع پیدا کند که تا قبل از آن تنها خود بیمار از آن ها مطلع بوده، موضوعاتی که ابراز آن ها خوشایند بیمار نیست، بی تردید، پزشک باید معتمد و محرم اسرار بیمار باشد. در سوگندنامه بقراط هم آمده است که هرگاه در زندگی افراد، مطلبی چه در ارتباط با حرفه ام و چه غیر آن ببینم یا بشنوم، در مورد آن با دیگران صحبت نخواهم گردو آن را فاش نمی سازم، از آنجاکه تمام آن ها باید به عنوان اسرار حفظ شوند. افشای اسرار پزشکی و اطلاع شخص ثالث از آن ها ممکن است اثرات مختلفی را برای بیمار به دنبال داشته باشد مانند خدشه به آبرو حیثیت صدمات جسمی و روحی یا خسارات مادی. امکان بروز چنین خساراتی در مورد افراد مشهور و بانفوذ مانند رهبران سیاسی هنرمندان و ورزشکاران بیشتر است، به همین دلیل در قوانین بیشتر کشورها برای افشای اسرار ضمانت اجرای کیفری در نظر گرفته شده است و ماده ۶۴۸ قانون مجازات اسلامی ضمانت اجرای انتظامی آن در ماده ۴ آیین نامه انتظامی رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه ای شاغلین حرفه های پزشکی در سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران موضوع ماده ۲ و مواد ۲۴ تا ۴۳ قانون سازمان نظام پزشکی مصوب ۱۳۸۲ بیان شده است.

ارکان جرم

شخصیت مرتکب

منظور از این رکن، اشخاص مقرر در ماده مذکور است و سایر افراد جامعه از دایره شمول این ماده قانونی خارج هستند. یکی از مهم ترین مباحث اخلاق پزشکی حقوق شناخته شده بیمار است و در منشور حقوق بیمار اکثر کشورها و در سایر قوانین داخلی و بین المللی مورد تأکید و تأیید قرار گرفته است نقص این حق شناخته شده ی بیمار از جمله مسائل مهم حقوق پزشکی است زیرا عدم توجه به این مسئله، باعث بی اعتمادی بیماران نسبت به پزشک و کاهش راست گویی پزشکان خواهد شد. وجود سر به این معنا که بیمار یا بستگان وی راضی به فاش شدن آن بیماری و مسائل مربوط به آن نباشند و بیمار برای ایفای آن انگیزه داشته باشد.

افشای سر چنانچه کادر درمان در غیر از موارد مجاز قانونی، نسبت به آشکار نمودن این راز اقدام نمایند، عمل وی مجرمانه تلقی و به مجازات ماده مذکور محکوم خواهند شد.

عنصر روانی

مراد از چنین عنصری آن است که مرتکب دارای سوءنیت بوده و با علم و اطلاع نسبت به سری بودن بیماری و مسائل مربوط به آن عمل افشای سر را انجام دهد در این جرم، سوءنیت برای اثبات عنصر معنوی کافی بوده و نیاز به سوءنیت خاص و قصد تحقیق نتیجه مجرمانه نیست و با تحقق شرایط پیش گفته این جرم محقق می شود.

استثنائات جرم افشای اسرار پزشکی

استثنائات وارد بر قاعده حفظ اسرار در مسئولیت مدنی پزشک از این نظر اهمیت دارند که موجب سلب مسئولیت از آنها و توجیه پذیر شدن عمل افشای کننده راز می شود زیرا افشای سر در این مورد نه تنها ممنوع نیست بلکه الزامی بوده و به نوعی می توان این مورد را از موارد رافع مسئولیت برای افشا کننده راز دانست. پزشکان و مؤسسات پزشکی در موارد زیر ملزم به افشای اسرار بیماران و اعلام آن به مراجع قانونی ذی ربط مستند به ماده ۱۹ قانون طرز جلوگیری از بیماری های آمیزشی و بیماری های واگیردار مصوب ۱۳۲۸ پزشک معالج موظف است در موقع مشاهده یکی از بیماری های واگیر نامبرده زیر فوراً به بهداری محل اطلاع دهد

برای بررسی استثنائات قاعده حفظ اسرار پزشکی و بررسی رهنمودهای، GMS پرداخت و مواردی که افشای اسرار بدون رضایت بیمار در حقوق کامن لا را توجیه پذیر و ممکن را بیان کرده و سپس به استثنائات موجود در حقوق ایران پرداخته می شود.

افشای اسرار کودکان و نوجوانان

حفظ اسرار در شرایط خانوادگی میان اعضای خانواده به ویژه والدین کار بسیار سخت و دشواری است به طور کلی، قانون دسترسی، به والدین یا سرپرست اجازه می دهد که به اطلاعات پزشکی کودک دسترسی داشته باشند نوجوانان اما شامل تعهد به حفظ اسرار پزشکی می شوند و افراد بالای ۱۶ سال حق دارند بدون اجازه والدین به پزشک مراجعه کنند و پزشک موظف به حفظ اسرار آنهاست؛ بنابراین با درخواست یکی از والدین می توان اطلاعات پزشکی کودک را در اختیار او قرارداد. (expert and support) Professional advice for trainees, 2۲۰۱۲ اگر پزشک اعتقاد داشته باشد که بیمار مجبور بوده و قادر به تصمیم گیری به صورت دائم یا حتی موقت نیست قانون اجازه می دهد تا پزشکان به صورت به انجام هر کاری برای ارتقای سلامت و بهبود حال لازم است دست بزنند که در خصوص غیر معمول این چنین مجوزی وجود ندارد در مواردی که بیمار مجبور است و از پزشک

می‌خواهد که اطلاعات بیماری را فاش نکند شورای عالی پزشکی توصیه می‌کند که پزشک بیمار را متقاعد کند که اجازه دهد شخص ثالث در مشاوره حاضر باشد اما اگر هنوز بیمار رضایت نداده و پزشک اطلاعات را توجیه‌پذیر می‌داند، می‌تواند اطلاعات را افشا کند ولی قبل از آن بیمار را مطلع کند نکته حائز اهمیت در این خصوص این است که پزشک باید مطمئن شود کسانی که تقاضای دریافت اطلاعات می‌کنند والدین یا قیم او هستند و اگر شک کرد باید پرس‌وجو کند تا مطمئن شود. (Sarah Whitehouse, 201168) پزشکان نیز در خصوص آن بیماران خود باید نهایت دقت را داشته باشند تا از سن آن‌ها مطمئن شوند، (Amy L. McGuire & Courtenay R. Bruce 2009: 320) کودکان بالای ۱۶ سال حتی می‌توانند به استناد ماده ۲۳ قانون جرائم غیر کشنده در برابر افراد مصوب ۱۹۹۷ پزشک رضایت برای درمان جراحی دهند.

منافع عمومی

پزشک باید در ذهن خود به این سؤال پاسخ دهد که در صورت افشا نکردن اطلاعات آیا منافع عمومی در معرض خطر قرار می‌گیرند یا خیر و افشای اطلاعات به نفع مردم است یا خیر؟ یکی از استثنائات بحث افشای اسرار بیمار توسط پزشک این است که آیا افشای اطلاعات به نفع مردم است یا خیر گاهی پای مرگ وزندگی افراد زیادی در میان است در چنین شرایطی پزشک باید بعد از گرفتن رضایت از بیمار اطلاعات مربوط به بیماری را فاش کند مگر اینکه امکان رضایت گرفتن وجود نداشته باشد در این صورت، حفظ منافع عمومی از حفظ اسرار بیمار پیشی گرفته و پزشک مجاز به افشای اطلاعات خواهد بود.

پیشگیری از وقوع جرم جلوگیری از سو استفاده پزشک موظف نیست که به صورت داوطلبانه وقوع جرم را به مراجع قضایی گزارش دهد. (کلانتریان، 142:1390) اما اگر مطمئن باشد، بیمارش بزه دیده‌ی یک جرم واقع شده می‌تواند به مسئولین مربوطه گزارش دهد. باید این نکته را در نظر داشت که افشای اطلاعات در این خصوص زمانی جایز است که معتقد باشد که این کار به نفع و مصلحت بیمار است. این مورد در خصوص کودکانی که در معرض سوءاستفاده جنسی قرار گرفته‌اند بسیار شایع است.

افشای اطلاعات برای حسابرسی پزشکی حسابرسی پزشکی به این معناست که مراحل درمان و اقداماتی که پزشک انجام داده و اقداماتی که لازم است پس از آن توسط کادر درمانی برای بیمار انجام شود، پیگیری می‌شوند در این مورد دو بحث مطرح است یکی افشای اطلاعات به گروه حسابرسی کادر درمان که به نفع بیمار است و افشای اطلاعات توسط پزشک در این مورد بلامانع است. مورد دیگر افشای اطلاعات به مؤسسات دیگر مانند شرکت بیمه است که برای این کار رضایت بیمار حتماً باید اخذ شود. (Marc stauch,2006:225) حسابرسی بالینی توسط یک گروه انجام می‌شود یا توسط کارمندان حسابرسی صورت می‌گیرد پزشک ممکن است اطلاعات شخصی بیمار را بدون رضایت او افشا کند زیرا بیماران رضایت ضمنی به این امر داشته و در این خصوص اعتراضی ندارند چون این کار به نفع آن‌هاست.

الزام قانونی و رضایت خود بیمار

ساده‌ترین وضعیت افشای اسرار توسط پزشک زمانی است که به‌وسیله قانون ملزم شده باشد پزشک برای این اقدام قانونی هراسی نسبت به عواقب عمل خود نخواهد داشت، زیرا این عمل به معنای نقض اخلاق پزشکی نیست، Good Medical Practice, 2001.

یکی دیگر از مواردی که پزشکان می‌توانند اطلاعات محرمانه بیماران را افشا کنند جایی است که خود بیمار به این امر راضی شده باشد و رضایت داده باشد چراکه کسی که ممکن است از افشای اسرار صدمه ببیند خود بیمار است.

پیشگیری از وقوع جرم

در توصیه‌های شورای عالی پزشکی آمده است پزشک اگر فکر می‌کند که بیمار ممکن است قربانی جرائم فیزیکی، روانی یا جنسی قرار بگیرد یا فاقد اهلیت لازم برای رضایت دادن به افشا است باید اطلاعات را به‌سرعت به افراد مسئول و مناسب بدهد این اجازه زمانی برای پزشک وجود دارد که تشخیص دهد این به نفع بیمار است و برای محافظت از او لازم است و حتی می‌تواند با همکاری باتجربه مشورت نمایند و اگر تصمیم به افشا گرفت، باید علت افشا را در پرونده بیمار مستند و موجه کرده و آمادگی دفاع از خود برای توجیه عمل را داشته باشد. در مورد کودکان هم باید پزشک به مراجع ذی‌ربط اطلاع دهد. زمانی که ممکن است احساس کند پدر و مادر کودک و قیم او ممکن است سلامت و امنیت او را تهدید کنند باید به نحو مقتضی دست به افشا بزند و در صورت لزوم به همکار ارشد خود اطلاع دهد.

بیماری‌های واگیردار

یکی دیگر از مواردی که پزشکان و مؤسسات منظم به افشای اسرار بیماران هستند اعلام بیماری‌های واگیردار به مراجع ذی‌ربط قانونی است در این خصوص ماده ۱۳ قانون طرز جلوگیری از بیماری‌های آمیزشی واگیردار مصوب ۱۳۲۸ مقرر می‌دارد که پزشکان آزاد و کلیه بنگاه‌های بهداری که به معاینه و درمان بیماری‌های آمیزشی می‌پردازند موظفاند در آخر هرماه عده به بیماری‌های آمیزشی که دیده‌اند و قبلاً به پزشک دیگری مراجعه نکرده‌اند، بدون ذکر نام و مشخصات بیمار به بهداری بفرستند. طریقه فرستادن شماره بیماران به‌موجب آیین‌نامه‌ای است که بهداری کل تعیین خواهد کرد. هم‌چنین مطابق ماده ۹۴ این قانون پزشکان آزاد در کلیه بنگاه‌های بهداری که به معاینه و درمان بیماری‌های آمیزشی می‌پردازند حتی‌المقدور به‌وسیله پرسش از بیمار کوشش نمایند کانون سرایت بیماری را معین نموده و در موقع مقتضی بدون ذکر نام و مشخصات بیماری اطلاعات کافی برای تجسس و برطرف کردن کانون انتشار بیماری را بهداری مربوط بفرستند که اقدامات لازم به عمل آید. هم‌چنین ماده ۱۹۰ قانون مذکور با احصاء بیماری‌های واگیردار پزشک را مکلف به نقض قاعده رازداری دانسته است بیماری‌هایی مانند تب زرد آبله و امثالهم از طرفی طبق تبصره یک قانون فوق از جمله بیماری‌های آمیزشی که ممکن است از شخص مبتلا عبارت است از سوزاک سفلیس و که در صورت مشاهده یا اطلاع از وقوع آن، پزشک می‌تواند از معافیت قانونی نقض قاعده رازداری بهره‌مند

شود البته قانون‌گذار به لحاظ اهمیت آن و جلوگیری از مداخله افراد فاقد صلاحیت در این‌گونه موارد و از جمله حفظ اسرار بیماران، وزارت بهداشت را مکلف کرده است که اجرای امور مربوط به بیماری‌های تا را به پزشک واگذار کند.

اگرچه حفظ اسرار بیمار حق مسلم و واضح او است لیکن مطلق نیست برخی از موارد وجود دارد که پزشک موظف به نقض محرمانگی است یکی دیگر از این موارد بیماری‌های واگیردار است به‌عنوان نمونه جایی که بیمار مبتلابه ایدز باشد باید پزشک ابتدا بیمار را قانع کند که به شریک جنسی‌اش بگوید، زیرا شریک وی شرایط عادی قرار ندارد و احتمال ابتلای او بسیار بالا است. در صورتی که بیمار به این امر راضی نشود پزشک می‌تواند به این امر اقدام نماید بدون اینکه مسئولیتی برای وجود داشته باشد. (Marcstauch,247:2006)

استثنائات حقوق ایران

در نظام حقوقی ایران نیز اصل عدم افشای اسرار بیمار است مگر در موارد استثنایی که از آن به‌عنوان علل و عوامل موجهه اسرار بیمار باوجود این عوامل صورت گرفته باشد مسئولیتی برای پزشک وجود نخواهد داشت. دایره این استثنائات بسیار محدود است و در کشورهایی که مبانی حقوق بر مصالح اجتماعی استوار است دایره این استثنائات بسیار گسترده‌تر است.

رضایت بیمار

رضایت، در لغت به معنای خشنودی و اجازه و رخصت آمده است. (عمید، ۱۳۷۴: ۵۲۰) در اصطلاح حقوقی رضایت صاحب راز یا مجهی علیه عبارت است از تمایل قلبی و موافقت مجهی علیه به اینکه تعرضی برخلاف قانون علیه حقوق و آزادی‌های او انجام گیرد. البته لازم به توضیح است که رضایت یا گذشت بیمار در صورتی مؤثر خواهد بود که واجد شرایط قانون مقرر قانونی باشد و رضایت و احراز شود بی‌گمان به پایه مبانی تردیدناپذیر رضایت زیان‌دیده همچون قاعده اذن و اقدام، می‌توان نخستین استثنایی پذیرفته‌شده را رضایت بیماران دانست.

اعلام ولادت و وفات

به‌موجب ماده ۱۹ قانون ثبت‌احوال مصوب ۱۳۵۵ ماما یا پزشکی که در حین ولادت حضور و در زایمان دخالت داشته مکلف به صدور گواهی و ارسال یک نسخه آن به ثبت‌احوال محل در مهلت اعلامی است. این موضوع پیش‌تر در بند ۳ ماده سوم قانون

ثبت احوال مصوب ۱۳۱۹ پیش‌بینی شده بود که در سال ۱۳۵۵ اصلاح شد، همچنین تکلیف برای پزشک در مورد صدور گواهی فوت افراد نیز وجود دارد با توجه به آثار حقوقی مترتب بر اعلام فوت افراد، طبق ماده ۲۴ قانون ثبت احوال، یک نسخه از گواهی فوت یا اظهار نظر پزشک باید به ثبت احوال محل، ارسال شود در این زمینه نیز مانند صدور گواهی ولادت وراثت متوفی نمی‌توانند پزشک را به لحاظ نقض قانون حفظ اسرار حرفه‌ای و افشای راز مورد تعقیب قرار دهند.

افشای اسرار در حالت ضرورت

قانون‌گذار نسبت به احصاء کامل مواردی که پزشک در صورت ارتکاب از مسئولیت مبرا است، خودداری ورزیده است برخی از این موارد همان‌گونه که اشاره شد در قوانین و مقررات موجود است و در برخی موارد قانون‌گذار حکم صریحی در مورد آن ندارد.

تصمیم بیمار به ارتکاب جرم

در قوانین ایران موردی پیش‌بینی نشده است که پزشک، ملزم به انتقال اطلاعات خود به مقامات پلیس یا مراجع قانونی بر وقوع جرم یا وجود توطئه نماید؛ بنابراین، موجب قانونی که اقدام پزشک مبنی بر افشای سر بیمار را توجیه کند، وجود ندارد. در این خصوص از اداره حقوقی دادگستری استعلام شده است آیا در مواردی که مقامات بهداری و بیمارستان انجام وظیفه از وقوع جمله جنایتی مطلع می‌شوند و مراتب را به مأمورین کشف جرم اعلام نمی‌نمایند آیا مرتکب جرم شده‌اند یا نه؟ اداره مزبور در تاریخ ۱۱ شهریور ۱۳۴۶ پاسخ داده است که مقامات بهداری یا بیمارستان و پزشکان در صورت اطلاع از وقوع جرم و اعلام نکردن آن به مقامات صلاحیت‌دار مرتکب جرم نمی‌شوند.

افشای سر در مقام دفاع از خود

یکی دیگر از مواردی که ممکن است در حال ضرورت اقدام پزشک در افشای اسرار حرفه‌ای را توجیه نماید افشای سر در مقام دفاع از خود در دادگاه است. وقتی پزشک به‌عنوان متهم در دادگاه احضار می‌شود در این صورت مکلف است همانند هر متهم دیگری پاسخگوی اتهام وارد بر خود باشد، از خود دفاع نماید اگر اتهام پزشک مربوط به یک خطای پزشکی باشد و بیمار را از او شکایت کرده باشد ممکن است پزشک برای دفاع از خود مجبور به افشای اسرار حرفه‌ای گردد. (قضایی، ۱۳۶۶: ۲۰)

جرم خودداری از کمک به مصدومیت

خودداری از کمک به مصدومیت و رفع مخاطرات جانی از جمله مواردی است که از طرف قانون گذار به عنوان وظیفه اخلاقی افراد جامعه مورد توجه قرار گرفته است. در خصوص پزشک به رغم تعیین تکلیف، خود پزشک هم با قبول مسئولیت این وظیفه را بر عهده می گیرد و متعهد می شود که در حفظ جان بیماران نهایت تلاش خود را به کار گیرد و همین قبول تعهد در مقایسه با سایر افراد جامعه در شرایط متفاوتی قرار می دهد و در نتیجه تحمیل مسئولیت متفاوت دور از انتظار نیست.

عناصر متشکله جرم خودداری از کمک به مصدومیت

عصر قانونی

ماده واحده قانون مجازات خودداری از کمک به مصدومیت و رفع مخاطرات جانی مصوب ۱۳۵۴ مقرر داشته است، هر کس شخص یا اشخاصی را در معرض خطر جانی مشاهده کند و بتواند با اقدام فوری یا کمک طلبیدن از دیگران یا اعلام فوری به مراجع یا مقامات صلاحیت دار از وقوع خطر یا تشدید نتیجه آن جلوگیری کند، بدون این که با این اقدام خطری متوجه خود او یا دیگران شود و با وجود استمداد یا دلالت اوضاع و احوال بر ضرورت کمک از اقدام به این امر خودداری نماید، به حبس جنبه ای تا یک سال یا جزای نقدی تا پنجاه هزار ریال محکوم خواهد شد. در این مورد اگر مرتکب از کسانی باشد که به اقتضای حرفه خود می توانسته کمک مؤثری بنماید، به حبس جنبه ای از سه ماه تا دو سال یا جزای نقدی از ده هزار تا صد هزار ریال محکوم خواهد شد. مسئولان مراکز درمانی اعم از دولتی یا خصوصی که از پذیرفتن شخص آسیب دیده و یا اقدام به درمان او یا کمک های اولیه امتناع نمایند، به حداکثر مجازات ذکر شده محکوم می شوند. نحوه تأمین هزینه درمان این قبیل بیماران و سایر مسائل مربوط، به موجب آیین نامه ای است که به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

هرگاه کسانی که حسب وظیفه یا قانون مکلفانند به اشخاص آسیب دیده یا اشخاصی که در معرض خطر جانی قرار دارند کمک نمایند، از اقدام لازم و کمک به آنها خودداری کنند به حبس جنبه ای از ۶ ماه تا ۳ سال محکوم خواهند شد. دولت مکلف است در شهرها و راهها به تناسب احتیاج، مراکز درمان فوری (اورژانس) و وسایل انتقال مصدومیت و بیماران که احتیاج به کمک فوری دارند ایجاد و فراهم نماید.

مأمورین انتظامی نباید معترض کسانی که خود متهم نبوده و اشخاص آسیب دیده را به مراجع انتظامی و مراکز درمانی می رسانند بشوند.

قانون مجازات خودداری از کمک به مصدومیت و رفع مخاطرات جانی در سال ۵۴ به تصویب رسیده و آیین نامه اجرایی آن ۱۰ سال بعد و در پی فوت بیماری پشت دریکی از بیمارستان های تهران به دلیل عدم پذیرش وی، در سال ۱۳۶۹ تهیه و به تصویب هیئت دولت رسید. همچنین ماده ۲۹۵ قانون مجازات مصوب ۱۳۹۲ مقرر می دارد هرگاه کسی فعلی که انجام آن را بر عهده گرفته یا وظیفه خاصی را که قانون بر عهده او گذاشته است، ترک کنند و به سبب آن، جنایت واقع شود چنانچه توانایی انجام آن فعل

را داشته باشد، جنایت حاصل به او مستند می‌شود و حسب مورد عمدی، شبه عمدی یا خطای محض است. خودداری از کمک به مصدومیت ممکن است توسط افرادی غیر از متصدیان امور پزشکی و حرف وابسته محقق شود در این صورت مشمول مقررات درصد را بند ۱ ماده‌واحد قانون مجازات خودداری از کمک به مصدومیت و رفع مخاطرات جانی خواهد بود.

عنصر مادی

رکن مادی این جرم ترک فعل است. اصولاً جرم ترک فعلی جایی قابل تصور است که تارک فعل الزام به انجام فعل داشته باشد و ترک مساعدت موجب قتل، جرم محسوب می‌شود. ترک فعل باید غیرقانونی و خلاف تعهدات مرتکب باشد؛ بنابراین، ترک فعل در این‌گونه جرائم ۲ شرط دارد _ تارک فعل قانون یا به‌موجب عرف یا قرارداد موظف به انجام عملی بوده باشد که آن را ترک کرده

تارک فعل بداند و آگاه باشد که عملی که ترک می‌کند با قتل ملازمه دارد (ولیدی، ۱۳۸۵: ۷۷)

- قرار داشتن شخص در معرض خطر جانی

فردی که به علت شدت بیماری نمی‌تواند به حیات خود ادامه دهد در صورتی که توسط پزشک پذیرش شده و بعداً به دلیل ادامه ندادن درمان بمیرد از نظر عرف سبب مرگ ادامه ندادن درمان از ناحیه پزشک است نه بیماری. در واقع ترک درمان بعد از تعهد بر درمان از مصادیق ترک فعل است و به دلیل انتساب قتل به تارک فعل، نمی‌توان او را فاقد مسئولیت کیفری در نظر گرفت.

استمداد مصدوم یا وجود ضرورت کمک

- یکی دیگر از ارکان تحقق این جرم این است که فردی که در معرض خطر جانی قرار دارد از مرتکب تقاضای کمک کند یا اینکه اوضاع و احوال دال بر ضرورت و ضروری بودن کمک باشد. با پذیرش یا انعقاد قرارداد با بیمار، حیات وی وابسته به ادامه درمان پزشک

- عدم توجه خطر نسبت به کمک‌کننده و دیگران

شرط دیگری که وجود دارد این است که کمک کردن به اشخاص در معرض خطر جانی، نباید خطری برای کمک‌کننده و دیگران داشته باشد با وجود چنین خطری مرتکب قابل تعقیب نخواهد بود. در جایی که تارک ملزم به انجام فعل نجات‌بخش نباشد، ترک آن، جرم محسوب نمی‌شود. به‌خصوص اگر انجام فعل ملازم با خطر و فداکاری یا ضرر و زیان مالی باشد.

- توانایی مرتکب برای انجام فعل

تارک بر انجام فعل توانایی داشته باشد و در صورت فقدان آن مسئول نخواهد بود. بر این اساس، پزشک قمری که بیمار را در حال مرگ مشاهده می‌کند، اما به دلیل عدم توانایی و نیز عدم دسترسی به کمک کسی که بتواند او را یاری کند، اقدامی در جهت نجات جان بیمار انجام نمی‌دهد، مسئولیتی نخواهد داشت.

- اقوا بودن سبب از مباشر

جرم خودداری از کمک به مصدومیت، تنها از راه تسبیب آن‌هم در صورتی که مکلف در انجام فعل نجات‌بخش تفریط کرده باشد، واقع می‌شود نه از راه مباشرت. با توجه به ماده ۲۹۵ قانون مجازات تارک فعل در صورتی مسئول است که علاوه بر تکلیف قانونی و التزام شخصی، سبب نتیجه مجرمانه نیز باشد یعنی میان امتناع و خودداری از کمک و مرگ مجنی علیه رابطه سببیت حاکم باشد. در صورت فقدان چنین رابطه‌ای تارک فعل مسئولیت ندارد لذا لازم است سبب اقوا از مباشر باشد یعنی اینکه تارک فعل که بر اساس قانون یا التزام شخصی ملزم به انجام فعل نجات‌بخش بوده و ترک فعل سبب نتیجه مجرمانه باشد. به بیان دیگر میان امتناع و خودداری او از انجام فعل نجات‌بخش و مرگ مجنی علیه، رابطه سببیت حاکم باشد. در صورت فقدان چنین رابطه‌ای، تارک فعل مسئولیت جنایی ندارد، بنابراین لازم است که سبب اقوا از مباشر باشد؛ یعنی، تارک فعل بر اساس قانون یا التزام شخصی، ملزم به انجام فعل نجات‌بخش بوده و ترک فعل او سبب نتیجه‌ی مجرمانه باشد. (نجیب الحسینی، ۱۹۷۳: ۱۰۸ و ۱۰۹ و ۱۱۵) پس اگر هرزمانی شبهه حاصل شود که خود قربانی در وقوع حادثه نقش داشته است، حصول این شبهه را باید به نفع تارک فعل دانسته، قتل عمدی را مردود شمرد.

- عدم قطع رابطه سببیت با دخالت عامل جدید

در صورتی که نتیجه مجرمانه مستند به فعل سابق بر ترک است عامل جدید ایجاد نشود که این رابطه اسنادی را قطع کند، به طوری که بتوان این جنایت را به عامل جدید نسبت داد؛ بنابراین، اسباب خطری که به واسطه‌ی تعهد شخص ایجاد شده است باید سبب مرگ قربانی شود.

عدم نیاز به حصول نتیجه مجرمانه

با توجه به اینکه نفس امتناع جرم است و دارای نتیجه مجرمانه نیست، بنابراین، نیازی به احراز نتیجه نیست خودداری از کمک به شخص مصدوم بوده و قابل مجازات است چراکه نتیجه خارج از عنصر مادی جرم است و در صورتی که مقرون به نتیجه مجرمانه

خاصی باشد در ماهیت جرم و مجازات آن تأثیری ندارد؛ زیرا سبب نتیجه عامل دیگری است نه تارک فعل. نکته‌ای که در این خصوص قابل توجه است این است که صرف خودداری از کمک به شخص مصدوم جرم بوده و قابل مجازات است و فعلیت یافتن خطر جانی بر روی فرد نیازمند کمک که ممکن است فوت یا آثار غیرقابل جبران دیگری باشد، برای مجرمانه محسوب شدن رفتار تارک فعل نجات‌بخش لازم نیست.

عنصر روانی

رفتار مجرمانه باید نتیجه اراده آگاهانه فاعل باشد با توجه به ماده ۲۹۵ قانون مجازات ترک فعل موضوع این جرم می‌تواند عمدی یا غیرعمدی باشد اگر تارک، هم عمده از انجام فعل نجات‌بخش امتناع ورزد و هم قصد نتیجه مجرمانه داشته باشد. جایی که ترک فعل، ناشی از خطای کیفری (بی‌احتیاطی، بی‌مبالاتی، عدم مهارت، عدم رعایت نظامت دولتی) از طرف متهم باشد قتل عمدی نخواهد بود. اگر تارک نه عمده بلکه به خاطر اهمال سهل‌انگاری ترک فعل کرده باشد، جرم ترک فعل غیرعمدی محقق می‌شود. (ابو عامر، ۱۹۹۲) البته بعضی حقوق‌دانان از غیرعمدی قلمداد کردن جرائمی که خطای کیفری عنصر روانی آن‌هاست انتقاد کرده‌اند، به این دلیل که در این قبیل جرائم آنچه از نظر فاعل مغفول مانده است، نتیجه فعل است ولی در این که در فعل خود عامد بوده، تردیدی نیست. (اردبیلی، ۱۳۸۴: ۲۴۵) نکته‌ی مهم این‌که نتیجه‌ی حاصله از امتناع باید از منظر قانون جرم باشد مطابق این شرط، عدم جلوگیری از خودکشی بیمار توسط پزشک موجب مسئولیت کیفری نمی‌شود، چون اصل خودکشی از نظر قانون جرم نیست تا عدم جلوگیری از آن موجب مسئولیت کیفری ممتنع شود.

جرم تبلیغات گمراه‌کننده و فریب بیماران و معرفی محصولات و خدمات غیرمجاز و آسیب‌رسان مؤسسات پزشکی و دارویی

با توجه به اسناد بالادستی نظیر مواد ۳ و ۱۴ قانون مقررات مربوط به امور پزشکی و دارویی، تبصره ۴ ماده ۱۸ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، بند ج ماده ۷ قانون احکام دائمی توسعه‌ای کشور و قانون منع تبلیغات کالاهای آسیب‌رسان سلامت و غیرمجاز و مقررات جاری، تبلیغ و فروش اینترنتی دارو و مکمل‌ها ممنوع است و برخی کالاهای سلامت‌محور نظیر کالاهای آسیب‌رسان سلامت نیز حسب مورد با ممنوعیت و یا محدودیت فروش اینترنتی مواجه‌اند.

در اجرای اصل ۱۲۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، قانون ممنوعیت تبلیغات و معرفی محصولات و خدمات غیرمجاز و آب‌رسان به سلامت در رسانه‌های ارتباط جمعی داخلی و بین‌المللی و فضاهای مجازی در ۵ ماده به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است. در ماده ۱ این قانون و تبصره‌ی آن مقرر شده است که: تبلیغات گمراه‌کننده و فریب بیماران و معرفی محصولات و خدمات غیرمجاز و آسیب‌رسان مؤسسات پزشکی و دارویی و متصدیان این امور چنانچه از آگهی‌های تبلیغاتی فریب‌دهنده و گمراه‌کننده همچون استفاده از عناوین مجعول یا خلاف واقع روی تابلو سر نسخه و غیره استفاده کنند یا به هر طریق دیگری و بیماران و مراجع را فریب‌دهنده مطابق ماده ۱ قانون ممنوعیت

تبلیغات و معرفی محصولات و خدمات غیرمجاز و آسیب‌رسان به سلامت در رسانه‌های ارتباط جمعی داخلی و بین‌المللی و فضای مجازی مجازات خواهند شد.

تبصره: مصادیق اطلاعات نادرست و تبلیغ خلاف واقع عبارت‌اند از اطلاعات یا ادعاهای خلاف قوانین مربوطه که به حکم مراجع صالح قضایی با اخذ نظر کارشناسان وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی یا مراجع قانونی صاحب صلاحیت درباره روش فرآوری، تولید، نام‌گذاری تجاری، خواص، ترکیب، منشأ، سودمندی، ارزش غذایی، روش درمانی و خدمات. آثار و منافع ناشی از ارائه خدمات درمانی یا دارا بودن گواهی یا مجوز از مراجع داخلی و خارجی در خصوص کالا و خدمات موضوع این قانون مشخص می‌شود.

اگر شخصی برای جذب بیمار از عنوان فریبنده مانند دکتر یا مهندس استفاده کنند این عمل جرم در نظر گرفته شده و ممکن است با ماده واحد قانون مجازات استفاده غیرمجاز از عناوین علمی ناظر به ماده ۵۵۶ قانون تعزیرات تداخل پیدا کند در این صورت اگر عنوان استفاده شده در محدوده ماده مزبور قرار گیرد با آن قانون مجازات داده خواهد شد اما اگر عناوین و شاخص‌هایی همچون پروفسور که خارج از این عناوین است باشد یا هر عنوان خارج از برد تخصصی مرتکب، فریبنده محسوب و طبق مقررات امور پزشکی و دارویی مجازات خواهد شد. ماده ۱ قانون ممنوعیت تبلیغات و معرفی محصولات و خدمات غیرمجاز آسیب‌رسان به سلامت در رسانه‌های ارتباط جمعی داخلی و بین‌المللی و فضای مجازی ارائه هرگونه اطلاعات نادرست و تبلیغ خلاف واقع که نوع موجب گمراهی و فریب مخاطب شود به هر طریقی از جمله رسانه‌های داخلی و خارجی و فضای مجازی درباره آثار مصرف مواد و فرآورده‌های دارویی، خوراکی، آشامیدنی، آرایشی، گیاهی، طبیعی مکمل و همچنین تجهیزات و ملزومات پزشکی و دندانپزشکی و آزمایشگاهی و هرگونه خدمات سلامت ممنوع است و مرتکب به حبس و جزای نقدی درجه ۶ و محرومیت از فعالیت شغلی و اجتماعی مرتبط برای ۲ یا ۵ سال محکوم می‌شود در صورتی که به مصرف‌کننده خسارتی وارد شود علاوه بر جبران آن معادل ۲ تا ۵ برابر خسارت وارده به عنوان جزای نقدی به مجازات مذکور اضافه می‌شود. هر نوع تبلیغ گمراه‌کننده از طریق رسانه‌های جمعه، هم خلاف ضوابط پزشکی است و هم با توجه به اراده‌ی قانون‌گذار جرم در نظر گرفته می‌شود ممنوع است. در مواردی دیده شده است که پزشکان متخصص پوست و مو در تبلیغات خود در مجلات و روزنامه‌ها و سایر رسانه‌های جمعی با چاپ عکس‌های خلاف واقعیت درصدد جذب بیمار هستند. تبلیغات گمراه‌کننده و دادن وعده‌های واهی و اغراق‌آمیز مانند بلندتر کردن قد افراد بالغ، ارائه نمونه‌های درمان شده قبلی مثلاً در زمینه پوست و مو یا جراحی‌های زیبایی که اساس غیرواقعی و واهی باشند، جرم محسوب می‌شود.

پزشکی که با تبلیغات کاذب و گمراه‌کننده و توسل به وسیله فریب‌دهنده تلاش می‌کند تا بیماران را جذب کند یا آن‌ها را به نوع درمانی امیدوار کند که حقیقت ندارد، مرتکب جرم شده است. در مواردی دیده شده که پزشکی در تبلیغات صورت گرفته از طریق روزنامه و رسانه‌های جمعی، خود را متخصص افزایش قد معرفی کرده و با امیدهای واهی افراد را ترغیب به جراحی می‌کند در حالی که رشته‌ی تخصصی‌ای در زمینه افزایش قد وجود ندارد و در اکثر موارد بیمار بعد از عمل جراحی توان درست راه رفتن را از دست می‌دهد.

این قانون به صورت صریح ماده ۵ قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۳/۱۳۳۴/۲۹

را نسخ کرده است ممنوعیت تبلیغات هم شامل عرضه محصولات و کالاها هم شامل خدمات از جمله خدمات پزشکی آسیب‌رسان می‌شود. جبران خسارت وارده توسط مرتکب، مستلزم طرح دادخواست عمومی بر اساس مواد ۱۴ و ۱۵ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ هست والا دادگاه کیفری تکلیفی در این خصوص نخواهد داشت.

قابلیت انتساب خسارت وارده به بیمار یا مراجعین به تبلیغ‌کننده شرط است و اگر این خسارت ناشی از عمل تبلیغ‌کننده نباشد از وی قابل مطالبه نخواهد بود. اگر تبلیغات خلاف واقع نبوده بلکه توسط تبلیغ‌کننده امکان وقوع داشته باشد، از شمول مقررات این قانون خارج است.

انتشار تبلیغات موضوع این قانون توسط رسانه‌های جمعی موجب محکومیت مدیرمسئول به مجازات مندرج در این قانون است. چون اصل بر اعمال صلاحیت دادگاه‌های عمومی است، رسیدگی به جرائم مذکور در صلاحیت دادگاه کیفری ۲ هست.

جرم دخالت غیرمجاز در امور پزشکی موضوع مواد ۱ و ۳ قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی

دخالت غیرمجاز در امور پزشکی موضوع مواد ۱ و ۳ قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی است که مصادیق آن عبارت‌اند از

اشتغال به امور پزشکی بدون داشتن پروانه رسمی

اشتغال به امور داروسازی بدون داشتن پروانه رسمی

اشتغال به امور دام‌پزشکی بدون داشتن پروانه رسمی

اشتغال به‌عنوان آزمایشگاهی بدون داشتن پروانه رسمی

اشتغال به امور فیزیوتراپی بدون داشتن پروانه رسمی

اشتغال به امور مامایی بدون داشتن پروانه رسمی

اقدام به تا سیس غیرمجاز یکی از مؤسسات پزشکی مندرج در ماده ۱ بدون اخذ پروانه از وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی

واگذاری پروانه رسمی خود را به دیگری به نحو غیرمجاز

استفاده از پروانه رسمی دیگری به نحو غیرمجاز

واردات دارو بدون اخذ مجوز از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

صادرات دارو بدون اخذ مجوز از وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی

خریدوفروش دارو بدون اخذ مجوز از وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی

خریدوفروش دارو توسط یکی از شاغلین حرف پزشکی

خریدوفروش غیرقانونی دارو توسط مسئولین مراکز ساخت، تهیه و توزیع و فروش دارو

خریدوفروش غیرقانونی تجهیزات و ملزومات پزشکی توسط مسئولین مراکز ساخت تجهیزات خودداری از توزیع و ارائه خدمات

اخلال در نظام دارویی کشور

تبصره ۱ ماده سه در مورد واردات و صادرات و خریدوفروش دارو بدون اخذ مجوز از وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی به موجب ماده ۲۷ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز نسخ و به نحو شدیدتری جرم انگاری شده است. مجازات جرائم فوق الذکر در ماده ۳ قانون مزبور ذکر شده است هرکس بدون داشتن پروانه رسمی بر امور پزشکی داروسازی

دندان پزشکی آزمایشگاهی فیزیوتراپی مامایی و سایر رشته‌هایی که به تشخیص وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی جزو حرف پزشکی و پروانه دار محسوب می‌شوند اشتغال ورزد یا بدون اخذ پروانه از وزارت مذکور، اقدام به تا سیس یکی از مؤسسات پزشکی مصرح در ماده ۱ نماید یا پروانه خود را به دیگری واگذار نماید یا پروانه دیگری را مورد استفاده قرار دهد بلافاصله محل کار او وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تعطیل و به پرداخت جریمه نقدی از ۵۰۰۰۰۰۰ تا ۵۰۰۰۰۰۰۰ ریال محکوم خواهد شد و در صورت تکرار به جریمه تا ۱۰۰۰۰۰۰۰ ریال یا ۲ برابر قیمت داروهای مکشوفه هرکدام بیشتر باشد محکوم خواهد شد.

رسیدگی به جرائم مذکور، طبق تبصره ۶ ماده ۳ قانون فوق‌الذکر و بندت ماده ۳۰۳ قانون آیین دادرسی کیفری، در صلاحیت دادگاه انقلاب اسلامی است .

ایراد صدمه بدنی غیرعمدی ناشی از عدم رعایت موازین علمی و فنی جرم قابل‌گذشت و فاقد جنبه عمومی است. در صورتی که متهم، پزشک نبوده و در امور پزشکی مداخله کرده و منجر به صدمه شده باشد، ۲ کیفرخواست علیه او صادر می‌شود یکی تحت عنوان دخالت غیرمجاز در امور پزشکی که در صلاحیت دادگاه انقلاب است و دیگری، ایجاد صدمات بدنی غیرعمدی ناشی از دخالت غیرمجاز در امور پزشکی که در صلاحیت دادگاه کیفری ۲ است. طبق تبصره ۲ ماده واحد قانون چگونگی تعیین وظایف و صلاحیت شاغلان حرفه پزشکی و وابسته به آن مصوب ۱۳۷۶ شاغلان حرفه پزشکی در صورتی که از حدود وظایف تعیین شده تجاوز کنند مشمول قانون اصلاح ماده ۳ قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی خواهد بود.

نشست قضایی در مورد دخالت غیرمجاز در پزشکی توسط ماما پرستار و پزشک

پرسش موضوع ماده ۳ قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴ با اصلاحات بعدی، آیا اشخاصی هستند که هیچ‌گونه پروانه رسمی در امور پزشکی و مامایی و پرستاری ندارند یا اگر اشخاصی که پروانه رسمی در پرستاری و مامایی داشته، اقدام به امری می‌نمایند که در تخصص پزشک دیگر یا یکی دیگر از رشته‌های مرتبط با پزشکی است به‌طور مثال ماما اقدام به تجویز داروی نماید که در صلاحیت متخصص زنان است مشمول عنوان مداخله غیرمجاز دامپزشکی می‌شود؟

نظر اکثریت

عناوین مندرج در ماده ۳ مذکور عبارت‌اند از اشتغال به امر پزشکی و داروسازی و غیره بدون داشتن پروانه رسمی تا سیس موسسه پزشکی بدون اخذ مجوز، واگذار کردن پروانه رسمی خود به دیگری و استفاده از پروانه دیگری لذا اظهار نظر و اقدام پزشک یا پرستار در موردی که در تخصص پزشک یا یکی از مشاغل مصرح در این قانون است، مشمول هیچ‌یک از عناوین مجرمانه در

این ماده نیست و صرفاً تخلفات پزشکی است که در صلاحیت دادرسی نظام پزشکی است، نه دادگاه انقلاب.
نظر اقلیت

هرچند پزشک یا ماما یا پرستار، پروانه رسمی در شغل مرتبط با خود را دارد اما اگر در امری که تخصص ندارد اظهار نظر یا تجویزی انجام دهد مصداق دخالت غیرمجاز در امر پزشکی و مشمول این ماده است و بزه مذکور نیز در دادگاه انقلاب اسلامی مورد رسیدگی قرار خواهد گرفت.

نظر هیئت عالی

در خصوص عدم تحقق جرم دخالت در امور پزشکی نسبت به رفتار پزشک غیرمتخصص با توجه به پزشک بودن وی نظریه اکثریت قضات محترم دادگستری شهرستان لاهیجان استان گیلان مورد تأیید است در خصوص تحقق جرم دخالت در امور پزشکی از سوی ماما و پرستار با توجه به پزشک نبودن آنها نظریه اقلیت استاد محترم دادگستری شهرستان لاهیجان استان گیلان مورد تأیید است.

نتیجه گیری

جرائم خلافشان پزشکی باعث بروز آسیب‌هایی برای بیماران و جامعه می‌شود برای پیشگیری از این جرائم، پزشکان و کارکنان مراکز درمانی مورد آموزش قرار گیرند تا اقدامات خود را با قوانین و مقررات موجود تطبیق دهند. در صورت وقوع جرم خلافشان پزشکی باید اقدامات قانونی انجام شود تا آسیب‌های وارده به بیمار و جامعه به حداقل برسد این اقدامات می‌تواند شامل شکایت از پزشک دقیق و پیگیری قضایی باشد و یکی از جرم خلافشان پزشکی، افشای اسرار پزشکی است که به معنای فاش کردن اطلاعات حساس و خصوصی بیماران توسط پزشکان است این اطلاعات می‌تواند شامل تشخیص بیماری نتایج آزمایش‌ها تاریخچه بیماری و درمان قبلی و داروهای مصرفی باشد. این جرم باعث بروز آسیب‌های جدی برای بیماران می‌شود و ممکن است تبعات قانونی و مالی برای پزشکان را به دنبال داشته باشد. استثنائات وارد بر قاعده اصلی حفظ اسرار پزشکی در حقوق کامه لا عبارت‌اند از الزام قانون و رضایت بیمار برای حمایت از کودکان و نوجوانان و پیشگیری از وقوع جرم و منابع موارد مشابهی نیز در این خصوص در حقوق ایران به‌طور پراکنده در قوانین به چشم می‌خورد آنچه مهم است حمایت از منافع فرد و جامعه است جایی که عدم افشای اسرار بیماری با منافع بیمار یا جامعه مغایر باشد پزشک ملزم به افشای اسرار است زیرا اقتضای مصلحت این است که به این وسیله از بروز ضررهای بزرگ‌تر برای فرد و جامعه جلوگیری شود. به پزشکان و کادر درمان آموزش داد که چگونه با تعارض منافع و هیجانات شخص خودشان در مواجهه با اطلاعات اساسی بیماران برخورد کنند. کمک نکردن به مصدومیت برابر تصریح قانون‌گذار مرتکب این جرم می‌تواند هر شخصی باشد عنصر مادی این جرم ترک فعلی است که ممکن

است آثار غیرقابل جبران دیگری داشته باشد در واقع خودداری از کمک به اشخاص آسیب‌دیده یا در معرض خطر جانی توسط کسی که برحسب وظیفه مکلف به کمک و معالجه و درمان او هستند البته صرف خودداری از کمک به شخص مصدوم جرم بوده و قابل مجازات است و نیاز به فعلیت یافتن خطر جانی فرد نیازمند کمک نیست. صدور گواهی پزشکی بنا بر تقاضای بیمار یکی از وظایف پزشکان است و پزشکان در این خصوص با حجم زیادی از تقاضاهای بی‌مورد مواجه‌اند. مهم‌ترین و شایع‌ترین دلیل تقاضای صدور گواهی پزشکی استفاده از آن برای معافیت از خدمت در ادارات دولتی یا نظام‌وظیفه یا حضور در محاکم قضایی است.

منابع

- ابو عامر، محمد زکی. (۱۹۹۲) قانون العقوبات، القسم العام، بیروت: الدارالجامعیه
- اردبیلی، محمدعلی. (۱۳۸۴) حقوق جزای عمومی، جلد دوم، تهران: نشر میزان
- نجیب الحسنی، محمود. (۱۹۷۳ م) شرح قانون العقوبات-القسم العام، چاپ سوم، قاهره، دارالنهضة العربیه.
- میر محمدصادقی، حسین. (۱۳۸۰) حقوق جزای اختصاصی جرائم علیه امنیت و آسایش عمومی. تهران: نشر میزان
- عباسی، محمود. (۱۳۸۱) مجموعه قوانین و مقررات پزشکی و دارویی، انتشارات حقوقی
- عباسی، محمود. (۱۳۸۲) مجموعه مقالات حقوق پزشکی انتشارات حقوقی
- کلانتریان، مرتضی. (۱۳۹۰) مجموعه نظرهای مشورتی اداره حقوقی وزارت دادگستری، تهران: انتشارات جنگل
- عمید، حسن. (۱۳۷۴) فرهنگ فارسی، چاپ چهارم، جلد ۴، تهران: مؤسسات انتشارات دانشگاه امیرکبیر
- قضایی، صمد. (۱۳۶۶) پزشکی قانونی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران
- ولیدی، محمد صالح. (۱۳۸۵) جرائم علیه اشخاص، تهران: انتشارات امیرکبیر

منابع لاتین

Amy L. McGuire & Courtenay R. Bruce. (2009). Keeping children secret: Confidentiality in the Physicians-Patient Relationship, Houston Journal of Health Law & Policy.

Marc Stauch. (2006). Kay Wheat, text, cases & materials on medical law, Third edition, Oxford.

Sarah Whitehouse. (2011). MPS Guide to Ethic a map for the moral maze. Toulson and Phipps. (2006). Confidentiality, 2th edition. Oxford

Crimes Against Medical Dignity

Fatemeh Beiranvand

Master of Family Law Urmia University

Abstract

f.beiranvand.1370@gmail.com

Due to the high importance of maintaining health and recovery of the society, the medical profession is considered as one of the most important and sensitive professions. Crimes against medical dignity are one of the sensitive and important issues in the field of health and medicine. These crimes include any illegal behavior and violation of ethical principles by doctors during their education and career. These crimes can directly and indirectly affect the health and life of patients and cause serious harm to them. In this article, we will examine the types of crimes against medical dignity. Crimes against medical dignity, as one of the most important legal issues in the field of medicine, have caused many countries to formulate strict laws and regulations in this field. Investigating crimes against medical dignity is very important and necessary considering the very high importance of preserving the health and recovery of society. It seems. As the main representatives of the medical profession, doctors have a high responsibility for the health and treatment of patients, however, unfortunately, in some cases, doctors endanger their dignity by acting against their dignity. The secrets of patients. The purpose of this article is to inform the public and answer the following questions. How are crimes against medical dignity defined? What are the elements of a crime and what factors does a crime need to complete? These crimes can directly and indirectly affect the health and life of patients. Therefore, it seems necessary to investigate and be aware of the examples of medical crimes.

Keywords Medical Crimes, Dignity Violation Doctor's Responsibility.